

AFRİKALI GÖÇMENLERİN HİKÂYESİNİ BELİRLEYEN ETKENLER VE İLETİŞİMİN ROLÜ

THE FACTORS THAT SHAPE SUB-SAHARAN AFRICAN IMMIGRANTS STORY AND THE ROLE OF COMMUNICATION

Zeynep GENEL*

ÖZ: Göç hareketliliği günümüz dünyasının en çok tartışılan konularının başında gelmektedir. Dünya genelindeki bu hareketlilik küresel ölçekte hedeflenen sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 10.7 eşitsizliklerin azaltılması ve düzenli göç için mücadele olarak yer almaktadır. Göç olgusunun oluşmasında ve yaşanmasında itici ve çekici faktörlerin ve bu faktörlerin oluşumunda iletişimin rolünün anlaşılması için kamu politikaları yapıcılara veri sağlanması ulusal düzeyde 11.Kalkınma Planı hedefleri arasındadır. Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı küresel ve ulusal düzeyde sağlıklı kamusal iletişim stratejileri geliştirilebilmesi için alana ve uygulayıcılara katkıda bulunmaktır. Bu amaçla, Sahra- Altı Afrika ülkelerinden Türkiye'ye göç etmiş kişilerle 2022 yılında İstanbul ve Konya'da 10 Afrikalı göçmen ile nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Daha iyi bir yaşam, iklim ve coğrafi zorlukların kaynak ülkeden göç etmeye yol açan itici faktörleri oluştururken, iletişim platformlarından edinilen bilgi ve göç etmiş kişilere ait hikâyelerin ise çekici faktörleri yarattığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sahra-Altı Afrika, Göç İletişimi, Göç Yönetimi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Halkla İlişkiler.

ABSTRACT: Migration mobility is one of the most discussion issue in today's World. Worldwide human mobility takes place as one of the sustainabel development goals that targeted on 10.7 reducing inequalities and fighting for regular migration. Providing data to public policy makers to understand the push and pull factors in the formation, journey of migration and the role of communication in formation of these factors is among the objectives of the 11th National Development Plan. In this scope, the aim of this study for building public communication strategies to contribute a perspective from Sub-Saharan Afrikan community for researcher and practioners. Within this aim, a qualitative field study applied in 2022 with Sub-Saharan African Migrants who live in Turkey in Konya and in İstanbul. It is observed while conditions for a better life, climate and geographic challenges puss to immigrate from the origin country, information and the pioneers' journeys that conveys by communication platforms contributes to shape pulling factors of destination country.

Keywords: Sub-Saharan Africa, Migration Communication, Migration Governance, Information and Communication Technologies, Public Relations.

* Dr. Öğr. Üyesi., Okan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü / İstanbul - zeynep.genel@okan.edu.tr (Orcid: 0000-0002-3140-0053)

This article was checked by Turnitin.

Giriş

Göç tarih boyunca insanlığın gelişimi, dönüşümü ve kültürel paylaşımı açısından etkili bir olgu olmuştur. Birçok farklı alana etkisi nedeniyle çeşitli disiplinler tarafından çalışılan bu çok yönlü olgu en yaygın tanımıyla “İktisadi, ekolojik, siyasi ve bireysel nedenlerle, yaşanan yerleşim biriminden başka bir yerleşim yerine yapılan ve kısa, orta, uzun süreli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi amaçlayan coğrafi, kültürel, toplumsal bir yer değiştirme hareketidir” (Yalçın, 2004:13). Lee, göç olgusunu “Genel veya sürekli olarak yer değişimi” olarak tarif eder (aktaran Deveki, 2017). Tarih boyunca devam etmiş olan göç hareketliliği 50’lerden itibaren hareketliliğin artmasıyla bazı tartışmaları da sürekli hale getirmiş (Faist, 2003), 2000’li yıllardan itibaren küreselleşen ve kitleselleşen hareketlilik (Memişoğlu ve Yiğit, 2019) her alanda etkisini göstermeye başlamıştır (Memişoğlu ve Yiğit, 2019). Böylelikle ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel ve hatta teknolojik bir çok olgunun değerlendirilmesinde göç hareketliliği temel faktörler arasında yer almaya başlamıştır. Göç aynı zamanda gerek göçü gerçekleştiren gerekse göçü karşılayan toplum açısından sosyo-kültürel bir dönüşüm nedenidir. Lee (1996), göçün yalnızca göçmen hareketliliği üzerinden değil, bireyin deneyimi ve bir süreç üzerinden ele alınmasının kuramsal olarak itici ve çekici nedenleri anlama açısından daha verimli olacağını savunmaktadır.

Coğrafi konumu nedeniyle birçok farklı ülke vatandaşının göç hareketliliğinde önemli bir yere sahip olan Türkiye, 80’li yıllardan itibaren komşu coğrafyalardaki çeşitli zorluklardan kaynaklı olarak göç etme kararı veren ve göç yolculuğuna başlayanlar için daha insanca yaşama hayalini gerçekleştirmenin ilk duraklarından birine dönüşmüştür. Türkiye, Avrupa’ya yakınlığı ile olduğu kadar bazı etnik gruplar tarafından kültürel ve tarihsel unsurlar nedeniyle de göç destinasyonları arasında yer almaktadır (Şaul, 2014). Bu noktada, sadece kendi komşu coğrafyasındaki göçmenlerin değil itici ve çekici faktörler, Sahra-Altı Afrika ülkelerinden birçok kişinin düzenli veya düzensiz olarak Türkiye’ye giriş yapmasına ve burada yaşamını çeşitli amaçlarla geçici veya kalıcı olarak devam ettirmesine etki etmektedir (Bridgette, 2017). İtici faktörler, “Göçmenlerin anavatanlarında yaşamayı zorlaştıran hatta imkansız kılan koşullardır (Immigration Forum, t.y.). Sahra-altı Afrika bölgesindeki ekonomik zorluklar, kabileler arası çatışmalar, bölgesel terör, iş bulmada karşılaşılan güçlük, eğitim kısıtları vb. nedenler bireylerin başka ülkelere göç etmeye yönelmesine neden olan itici unsurları oluşturmaktadır. Ancak, göç etme kararını almada etkili olan itici faktörler kadar birçok çekici faktörde hangi coğrafyaya veya ülkeye göç edileceği tercihini belirleyicidir (Yang, 2010). Çekici faktörler, bir kişiyi gelecekte hayal ettiği yaşama uygun varlıklarıyla göç etmeye motive eden unsurları ifade etmektedir (Thet, 2014). Daha iyi bir yaşam için fırsatlar, istihdam, daha yüksek ücretler, daha iyi çalışma koşulları, iklim

şartları, halk sağlığı koşulları çekici faktörleri oluşturabilmektedir. Bu noktada, itici unsurlardan kaynaklanan her zorunlu göç hikayesinde, rotayı belirleyen ve bireysel algıya dayalı göçün çekici bir unsur olarak varlığından bahsetmek mümkün olabilir.

Bu aşamada bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT), çekici faktörler hakkında bilgi edinilerek göç kararının verilmesinde, göç yolculuğunun şekillenmesinde ve gidilen ülkeye adaptasyonda önemli bir yere sahiptir (Yüksel, 2020). Günümüzde özellikle dijital göçmen ağları, daha önce göç etmiş olan kişilerin arkada kalanlara deneyimini aktarması açısından etkili alanı oluşturmaktadır (Kjeoy, 2013). Sosyal medya paylaşımları ve Facebook, Whats App, Telegram gibi alanlarda oluşturulmuş farklı bir yaşam deneyiminin aktarıldığı kapalı dijital platformlar, geride kalanı yeni bir yaşam için düşündürmeye iterken, göç etmiş olanın ise ardında bıraktığı ile sosyal bağını sürdürerek, yeni hayatındaki zorlu koşullara adaptasyonunu kolaylaştırmaktadır. Göç edilen ülkede iş, barınma, sosyal ağ edinme, sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi bir çok konuda da bu dijital platformlar göç deneyimini şekillendirebilmektedir.

Türkiye’de yaklaşık bir buçuk milyon kişilik bir nüfusu kapsamakta olan Afrikalı göçmenlerin (Wissink & Mazzucato, 2017) önemli bir kısmı da Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin hikayesinde itici ve çekici faktörleri ortaya koymak ve bu unsurları algılamada ICT’nin rolünü anlamaktır. Elde edilen veriler Everett Lee’nin (1966) İtme ve Çekme Modeli’ne dayandırılarak anlatı analiz tekniği ile aktarılacaktır. Bu bakış açısından yola çıkarak, bir bölgede mikro düzeydeki bireysel algıyı oluşturan itici ve çekici faktörlerin anlaşılması hedeflenmektedir. Şaul (2014)’un belirttiği gibi çok az çalışılan bu göçmen grubuna, bu çalışma iletişim alanında bir perspektif sunarak katkıda bulunmayı ve göç yönetimi alanındaki uygulayıcılara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma Yöntemi

Göç alanında çalışmakta olan birçok araştırmacı nicel yöntemlerin göçün sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik niteliklerini anlamada kısıtlı kaldığını savunmaktadır (Losifides, 2011; Barrero & Yalaz, 2018). Bu doğrultuda yapılan son dönem çalışmalar (Haas, 2006; Sorenson, 2022) nitel gözlemin ön planda kullanımını araştırma yöntemi olarak yukarıya taşımakta ve göç deneyimini oluşturan itici ve çekici faktörleri nitel gözleminin politikalara daha yapıcı katkısının bulunduğunu savunmaktadır. Çalışmanın da amacı, göç hikayesindeki farklı unsurları ve ICTs rolünü derinlemesine anlayarak keşfetmek olduğundan (Salkind, 2017) nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Bu amaçla kalitatif araştırmalarda yaygın kullanımı olan derinlemesine görüşme yönteminden faydalanılarak açık uçlu sorular yapılandırılmıştır. Saldkin, (2007) derinlemesine görüşmede anlaşılacak

istenenin motivasyon, güdü ve eylem olduğu olduğunu belirtirken, Adam, Ann, Cox ve Anna (2008), görüşmelerin gözlemsel bir boyut içermesi nedeniyle bir saatten üç saate kadar sürebilecek yapılandırılmaları içerdiğinin altını çizmektedirler. Etnografik bir keşif amacı taşıyan bu çalışmada basamakla soru tekniği tercih edilmiştir. İlk olarak Kelly (1955) tarafından geliştirilen basamaklama tekniği araştırmacıya bir kişinin deneyimindeki kararların alınmasına yön veren “anlam-yorumsama” sistemine girişi sağlamaktadır (Hinkle,1965). İletişim araştırmalarında algı, eğilim ve tutumun oluşturduğu deneyimleri gözlemlenme de sıklıkla kullanılan yöntem, katılımcıya müdahale etmeden algısal çağrışımların ortaya çıkarılmasını amaçlar (Crudge & Johnson, 2017). Bu çalışmada göç deneyiminin mental bir fikir olarak oluşumundan, göç sonrası uyum ve entegrasyona kadar hikaye boyunca ICT'nin etkisini anlamayı hedeflediğinden basamak basamak bu süreci ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Araştırmacının katılımcılara güven telkin etmesine olanak tanıyan ve olasılıksız bir örnekleme yöntemi olan kartopu örnekleme yöntemi, her katılımcının yolculuğunu oluşturan sosyal etkileşimi anlamaya yardımcı olabilecek sosyal zinciri gözlemlenmeye imkân verir. Bu çalışmada kartopu örnekleme İstanbul ve Konya'da ikamet eden ve Konya'da bir Sudanlı öncü göçmen aracılığı ile başlatılmış, İstanbul'da ise Somalili bir göçmen aracılığı ile katılımcılara ulaşılmıştır.

Nitel örneklemlerde amacın sayısal bir temsil niteliğine ulaşmak olmadığının altını çizen Creswell (2013), 10-12 kişilik vaka incelenmesinin iç görüsel bulgulara ulaşmada yeterli olacağını belirtmektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında İstanbul ve Konya'da yaşayan, Türkiye'de bulunan kadın ve erkek toplam 10 Afrika'lı katılımcı ile bir saati aşkın Türkçe ve İngilizce görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneklem kapsamında İstanbul'da yaşamakta olan Sudan (1 erkek, 1 kadın) Nijerya (1 kadın), Somali (2 kadın) göçmenle, Konya'da ise Sudan (3 erkek, 1 kadın) ve Somali (1 erkek)'den göçmenle görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın etik kurul izni İstanbul Okan Üniversitesi (karar no.153) verilmiştir. Çalışmanın katılımcılarından onam alınmış ve çalışmanın ön bulguları International Sub- Saharan Migrations to and through Turkey, and ICTs çalıştayında Mayıs 2022'de sunulmuştur.

Çalışma göç iletişimini anlamayı amaçladığından elde edilen verilerin analizinde anlatı analizi tekniği kullanılmıştır. Figgou ve Pavlopoulos'a (2015) göre “ İnsanların hikayelerini organize etmeyi ve anlamlandırmaya yardımcı olan bir yöntem olan anlatı analizi, ortak ve farklı iç görülerin bir süreç içerisinde sınıflandırılmasına yardımcı olmaktadır” (544) ve Czamiawska (2004:17) anlatı araştırmasını, “ Bir olay veya birbiri ile kronolojik ilişkisi bulunan olaylar hakkında yazılı metinler veya konuşmalar şeklinde yorumladığı” (aktaran Creswell, 2013:70) nitel araştırma deseninin özel bir biçimi olarak tanımlamaktadır.

Teorik Yaklaşım

Göçe dair en çok tartışılan konuların başında göçe edilen yere ait özellikler gelmektedir. Bir yer ile ilgili çeşitli zorluklar, nasıl o yere dair insanların algısını şekillendirerek tutumlarını belirliyorsa, benzer şekilde gidilecek olan yere dair bazı özellikler de Lee'nin ifadesiyle "Her birey tarafından farklı algılanabilir ve farklı değerlendirilerek tutum geliştirilebilir" unsurlardır. Her ne kadar göç "Uzama ilişkin bir bilinmezlik" (Lee, 1966: 66) ifade etse de bireylerin algısını şekillendiren bilgi gidilecek yerin seçiminde etkili olan faktörler arasındadır (Wall, 2020). Dolayısıyla bir bölgede kişilerin yaşamakta olduğu itici faktörler kadar Göç Teorisi, bireyin algısında oluşan bir veya birden fazla yere ilişkin çekici faktörleri ve bu algıyı oluşturan araçları da anlamının önemli olduğunu ortaya sürer. Bu bakış açısından yola çıkarak, Ravenstein'in göçün nedenlerini anlamaya çalıştığı 1989 yılında yaptığı ve çekici nedenlerin göç kararında daha etkin olduğunu savunduğu çalışmadan yola çıkarak Lee (1966), göç yolculuğuna itici ve çekici nedenler açısından derinlemesine bakmayı önerir. Teoriye göre göç kararı ve hareketliliğine yol açan etkenler pozitif, negatif ve nötr etkenler olarak ayrılmaktadır ve tüm göç yolculuğu boyunca farklı yöndeki etkenlere tanık olmak mümkün olabilmektedir (Özcan, 2017). Bu faktörler hem göç edilen kaynak ülke hem de göçmek istenen ülke açısından farklılaşabilmektedir (Yılmaz ve Özer, 2022). Teori özellikle gidilecek yerle ilgili çekici faktörlerin bireysel istek ve ihtiyaca göre değişkenlik gösterdiğini öne sürer (Bridgette, 2017; Çağlayan, 2006).

Lee (1970), aynı zamanda göç olgusunun seçiciliğinden bahsetmekte ve göç eden bireylerin farklı sebeplerle motive olduğunu, bu yönde tepki verdiğini ve bu sebeplere ulaşabilmek için yetenekler geliştirebildiğini benzer şekilde zorluklara da farklı tepkiler verilebildiğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda, bu farklılaşmaya yol açanlar yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi planlanan yerle ilgili faktörler, sürece karışan engeller ve bireysel faktörler başlıkları altında incelenmektedir. Böylelikle, göçü etkileyen koşullara dair teori "zamansız ve her yerde hazır bulunan bir liste" (Jang, 2018:3) yapma imkânı sunar. Teorinin yaklaşımının basitliği ile ilgili eleştiriler olsa da mikro düzeyde bireysel algıda oluşan ve yaşanan nedenleri açıklamak açısından sıklıkla başvurulan kuramsal çerçeveler arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalar da bu başlıca faktörler altında bireysel deneyimin nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır (Rani, 2018; Xiangjing, 2009).

Bu bilgiler ışığında, bu çalışma bulgular kısmında Lee tarafından belirtilen dört ana başlık altındaki faktörleri birebir derinlemesine görüşmelerden elde edilmiş verilerden yola çıkarak bireyselleşen ya da ortaklaşan durumları gözlemlemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, farklı durumdaki göçmenlerle görüşmeler gerçekleştirilerek, bireysel olarak seçiciliğin hangi durum ve tercihlere dayanarak oluştuğunun anlaşılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda itici faktörler ve bunların oluşumunda ICT'nin yeri, seçilen ve gidilecek yerler ilgili faktörler ve bunların oluşumunda ICT'nin rolü,

motivasyon ve engelleri çözümlenmede ICT'nin ve bireysel faktörlerde ICT'nin yeri ele alınacaktır.

Araştırma Bulguları

Saha çalışmasında öncelikle Konya'da ikamet etmekte olan öncü bir göçmene ulaşılmıştır. Katılımcının Konya'da kendi ifadesiyle yeni gelenler için bir bilgi merkezi olan bir çay evinde çalışıyor olması kartopu yönteminin uygulanması için uygun görülmüş, buradan yola çıkarak diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların Türkiye'de bulunma süresi 14 yıl ile dört ay arasında değişmektedir. Katılımcıların beşi Türkiye'ye düzensiz şekilde Suriye ve Akdeniz üzerinden giriş yapmış, biri sağlık turizmi kapsamında tedavi amacıyla, dördü dil öğrenmek amacıyla bir dernek üzerinden aldıkları izinle düzenli olarak giriş yapmıştır. Sudan'dan gelen katılımcıların çoğu, Somali'den gelen katılımcıları bir kısmı Türkiye'ye düzensiz olarak giriş yaparken, Nijerya ve Somali'den gelenlerin düzenli yollarla giriş yaptıkları görülmüştür. Neredeyse tümünün, diğer çalışmalarla benzer olarak (Şaul,2014) Türkiye'ye gelmeden önce farklı bir Ortadoğu ya da Arap ülkesinde yaşamayı deneyimlediği görülmüştür. Çalışmaya katılanların tümü farklı nedenlerle ülkesinden göç etmeyi düşünmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Ortaklaşan en önemli neden Lee'nin altını çizdiği gibi itici faktörlerden ziyade diğer ülkelerdeki daha gelişmiş daha medeni yaşam koşullarının çekiciliği olarak öne çıkmaktadır.

Göç Etmeye İten Faktörler

Göç etme birçok açıdan yaşanan yerle ilgili zorluklar veya yetersizliklerden kaynaklanmaktadır (Bridgette, 2017). Bu zorluklar ülkeye, bölgeye göre çeşitlenebilirken, bireysel algıda bu zorlukları değerlendirmekte çeşitlendirebilmektedir (Lee, 1966). Göç hareketliliği bireysel düzeyde ele alındığında her bölgenin insanları cezbeden veya insanların dikkatini çeken sayısız çekici faktöre sahip olabileceğini söylemek mümkündür (Swindell & Fors, 1975). Bu faktörler aynı zamanda bazı bireyleri benzer şekilde etkilerken, bazılarını değişik durumlara göre farklı etkileyebilmektedir.

Sudan'da uzun yıllardır kabileler arasında sürmekte olan iç çatışmalar katılımcılar tarafından makro düzeyde bir itici faktör olarak belirtilirken, kabile yaşantısının bireyin kişisel yaşamını sürdürmesinin önüne çıkardığı zorluklar mikro düzeyde itici faktörler arasında yer almaktadır. "250 tane kabile var. Bu düzeni, yönetmeyi engelliyor. Yaşamınızı kısıtlıyor. İş bulamazsınız, ayrımcılık var" (Sudan, Erkek Çalışan, 37). Ülkedeki yönetim düzensizliği göç etmeyi düşünmeye başlamada tetikleyiciler arasında tarif edilmektedir. Gelişim düzeyi bu bölgede bir diğer göç etmeyi tetikleyen neden olarak gösterilmektedir. Sudan'da kalmak dünyanın kalanından kopmak, geri kalmış bir yaşamda hapsolmek negatif itici unsur olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Sudan'ın kırsal bölgelerinden göç etmiş olan kişilerin teknolojiye erişim, eğitime erişim, gündelik pratiklerde medeni yaşama erişimin çok zor olduğunu kendileri için daha medeni koşullar yaratabilmek için göç etme kararına itildikleri gözlemlenmiştir. "Hiçbir şey yok. Temiz su yok. Her yer

toz. Yol yok, bakım yok, sağlık yok. Diğer ülkeler gibi medeniyet yok. Orada kalmak hayatını hiç gelişmeden bitirmek” (Sudan, Erkek Çalışan, 41). Bir diğer zorluk ise cinsiyet eşitsizliği olarak gösterilmekte, özellikle genç nesil kadın Sudanlı göçmenlerin göç etme nedeni olarak kadınların aşiret koşullarına uyum zorunluluğu itici faktör olarak tarif edilmektedir. Kadınların küçük şehirlerde ve kırsal kesimde erken yaşta evlendirilmesi, kız çocuklarının eğitime erişim gücü yaşaması göç fikrini düşünmeyi başlamasına yol açabilmektedir. Eğitim durumu tüm Sudanlı katılımcılar tarafından negatif bir itici faktör olarak tarif edilirken, Somalili katılımcılardan bazılarının Sudan’ı daha iyi eğitim almak için ilk göç rotası olarak belirlediği görülmektedir. Somali’den Türkiye’ye göç etmiş genç yaşta katılımcıların bazılarının iki yıl kadar Sudan’da daha iyi bir eğitim alabilmek için kaldığı görülmektedir. Bu durum, Göç Teorisi’nde ele alındığı gibi bazıları için itici negatif olarak tarif edilen faktörlerin diğerleri tarafından bir yerle ilgili pozitif çekici bir faktöre dönüşebildiğini (Baysan, 2018) göstermektedir.

Somalili’den göç etmiş olan katılımcılarda çoğunlukla sosyal hayatın dünyanın geride kalması, iş bulmadaki zorluklar ve eğitim imkânlarının zorluğu göç fikrini düşünmede etkili olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle gençlerde göç etme fikrinin lise eğitimi döneminde başladığı ve buna yönelik bilgi kaynaklarını internet üzerinden bu yaşlarda araştırmaya başlayarak karar verdikleri anlaşılmaktadır. Bir bölge ile ilgili makro ölçekteki itici negatif nedenler kadar, mikro ölçekte oluşan ve zamanla bir göç tüneli yaratan çeşitli kültürel farklılıklarında göç kararında etkili olabilmektedir (Lee, 1966). Eğitim şartlarının düzensizliği ve yetersizliği gerek ileri yaşta gerek genç yaşta katılımcılar tarafından çok önemli bir itici faktör olarak gösterilmektedir. Eğitim sistemindeki çöküşe neden olarak ise katılımcılar, akademisyen ve bilim insanlarının Somali’nin yönetim tarzı nedeniyle ülkeyi terk etmiş olmasını göstermektedirler. “Bir hoca gidiyor mesela Mısır’a bambaşka bir hayat yaşıyor. Görüyorsun internet paylaşımlarından. Gelişme imkânı var. Ama Somali’de kalsa hiçbir imkân yok, tersi baskı var” (Somali Kadın Öğrenci, 25). Eğitimde özgür tercihler yapamamak, kısıtlılık ve belirtilen koşullarda dini eğitim almak yine Somalili kadın katılımcılar tarafından, göç etmeyi düşünmeye zorlayan itici nedenler arasında yer almaktadır. Kadın ve erkek katılımcılar tarafından sıklıkla en güçlü itici faktör olarak belirtilen eğitimdeki yetersizlik yalnızca eğitim çağındakileri değil, henüz evlenmiş çocuksuz göçmenlerde de göçü düşünmeye zorlayıcı bir etken olarak öne çıkmaktadır. “Yok, eğitim çok kötü. Sana bir şey katmıyor bir de kısıtlıyor. Şartlara göre eğitim alacaksın gelişime kapalı bir yöntem. Yarın çocuğun olsa o da dünyanın gerisinde kalacak. Bizden sonrakiler bari iyi yaşasın dedik” (Somali, Erkek, 31).

Katılımcılar tarafından başkent ve diğer yerler olarak ayrıştırılarak diğer negatif faktörler tarif edilmektedir. Başkent dışında yatırım yapılması, diğer bölgelerdeki gündelik hayatın geri kalmışlığı, teknolojiye erişim imkânsızlığı, bazı bölgelerde temel ihtiyaçlara erişim sınırlılığı hayatı zorlaş-

tıran ve olumsuzlaştıran nedenler olarak gösterilmektedir. Somalili katılımcılara uluslararası medyada Somali'nin ekonomik büyümesi ile ilgili yer alan haberlerin gündelik yaşama pozitif yansıyıp yansımadığı sorulduğunda, birçoğu ülke geneline yayılmamış ve yalnızca belli kentlerin belli bölgelerindeki gelişim olmasının ülkenin kalanını daha da fakirleştiren bir yolsuzluk olarak tarif etmektedirler. Salgın döneminde ülke genelinde kapama olmamasına rağmen, uzun dönemli eğitime ara verilmesi de ülkenin gelişmemiş olduğunu gösteren bir emare ve genç nüfusu göç etmeye iten bir faktör olarak ifade edilmektedir. "Teknoloji yok. Eğitim bildiğin eski çağ yöntemleri olduğu için durdular. Her şey daha da geriye gitti. Sonuç, şu an gençler göçmek istiyor. Soruyorlar bize nasıl oralar diye. Adam bakıyor gidenlere iyi yaşıyorlar. Hayatları güzel, iyi. Satıyor neyi varsa göçüyor" (Somali, Erkek, 31). Öte yandan, diğer ülkelerle ilgili bahsedilen iç çatışmaların Somali'de yüksek seviyede olmayışı, katılımcılar tarafından desteklenmese de uzlaşmış bir devlet yönetimi olması nedeniyle bölge ile ilgili pozitif bir faktör olarak tarif edilmektedir. Somali'deki göçmenler ülkelerinin durumunu diğer Afrika ülkeleri ile kıyaslarken iç çatışmalardan ziyade eğitimdeki zorlama faktörü göre algılamakta, Nijerya'yı olumsuz örnekler arasında tarif etmekte, bu açıdan baktıklarında Somali'de kalmanın pozitif bir hale dönüşebildiği bazı grupların bu yönden diğer Afrika ülkelerine yönelmediklerini belirtmektedirler.

Nijeryalı katılımcıların göç etme kararında etkili olan itici faktörler, zorunlu dini eğitim, bölgede egemen olan örgütün yarattığı korku ve özellikle kadın katılımcılar açısından yaşanmaz koşulların oluşumu olarak gözlemlenmektedir. Bu bölgede dini eğitim uygulamasının baskınlaşması ve modern eğitimin reddedilmesi bireyleri göçe iten makro düzeydeki faktörü oluşturmaktadır (Thurston, 2018). Özellikle kadın göçmenler, yaşamın imkânsızlaşması, modern eğitime kadın nüfusun erişiminin kısıtlılığını temel negatif faktör olarak belirtilmekte, erkek genç nüfusun ise çoğunlukla çocuklarını zorunlu dini eğitim tehlikesinden kurtarmak için başka bir Arap ülkesine gönderdiklerini belirtmektedirler.

Bir diğer itici faktör olarak ise nüfus yoğunluğu gösterilmekte, birçok genç erkek Nijeryalının bu nedenle göç ettiği anlaşılmakta, kadınlar için iş imkânının neredeyse olmaması da göç etmeye iten faktörler arasında yer almaktadır. Atalarının bir yerde refah kalmadığında göç etmek ve gelişmek gerekir şeklindeki öğüdü de bu durumu katılımcıların diğer ülkelerle kıyaslamada etkili olabilmektedir. Nijerya'daki yönetim ve eğitim sistemi, nüfusun medeni gelişimi arzulayan kısmı tarafından Lee'nin (1970) belirttiği gibi yaşamak için zorlayıcı bir engelle dönüşmekte ve bireyler bu engeli aşmak için dijital ortamlarda göç etmiş ailelerin yaşam hikâyelerini takip etmekte ve olanlarla iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Bu ailelerin daha önce göç etmiş kişilerle temas ettikleri, uzun süre iletişimde kaldıkları ve çocuklarını yurtdışına eğitime göndermeye yönelik bir akım yarattıkları anlaşılmaktadır. Genç katılımcılar, Whatsapp gruplarında göç etmiş kişileri takip etmekte ve modern hayata özendiren bir etken olarak Facebook ve Whatsapp grupla-

rındaki paylaşımların etkili olduğunu belirtmektedirler. Öte yandan, Nijeryalı olmayan diğer tüm katılımcılar kendi ülkesi ile Nijerya'yı kıyaslarken, ülkedeki iç çatışma durumunu başat itici negatif bir faktör tanımlarken, Nijeryalı katılımcılar için bu durum göç kararını "Hiçbir şekilde etkilemeyen nötr (0) faktör olarak" (Yılmaz & Özer, 2022) öne çıkmaktadır. Diğer katılımcıların yaşanmaz bir ülke olarak tarif ettikleri Nijerya'daki makro itici faktörler, Nijeryalı katılımcılar tarafından alışageldikleri bir durum olarak tarif edilmektedir. Nijerya'da iş bulamamak genç erkek katılımcıları göçe iten negatif bir unsur olarak öne çıkarırken, farklı ülkelerde kaçak ama refah içinde yaşamakta olan Nijeryalıların aktardıkları üzerinden daha iyi bir iş imkanı ve daha fazla gelişme imkanı yakalamak için göç etme fikrinin çekici geldiği anlaşılmaktadır.

Tüm görüşmelerde dikkat çeken bir diğer bulgu ise itici faktörlerin oluşumunda Göç Teorisi'nin işaret ettiği (Lee, 1966) çekici faktörlerin etkisidir. Bu noktada katılımcıların neye kıyasla faktörleri negatif itici olarak algıladıkları sorulduğunda daha önce başka bir ülkede yaşamış ve geri göç etmiş kişilerin göç hikâyelerinin göç fikrine ilham kaynağı olduğu görülmektedir. Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'de yaşayan arkadaşların hayatlarıyla ilgili Whatsapp ve Telegram gibi dijital ortamlardan paylaşımların, katılımcılarda kıyaslamaya yol açtığı anlaşılmaktadır. "Adam orada misal Türkiye'de geziyor, yaşıyor. Denizde fotoğraf paylaşıyor. Kayak yaparken fotoğraf paylaşıyor. Oradaki bakıyor heyecanlanıyor. Orada tozun içindesin bir şey yok" (Sudan, Çalışan Erkek, 41). Dolayısıyla, teorinin üstünde durduğu göç akımının arkada kalanlar için bir kıyas faktörünün oluşmasına yol açabilen bir medyum olduğu görülmektedir (Lee, 1970). Yanı sıra, eğitim konusunda gençlerin bazı YouTube kanallarındaki söyleşilerden etkilenecek kıyaslamaya gittiği ve ülkesindeki eğitim konusundaki yetersizliği algıladığı anlaşılmaktadır. Gençler arasında liseden itibaren farklı bir ülkedeki hemşerisi ile Whatsapp üzerinden iletişime geçmenin yaygın bir akım olduğu, Arap ülkelerindeki şartlar için ise Telegram gruplarının takip edildiği anlaşılmaktadır. Çarpıcı olan, gençler arasında internete erişim konusunda belirgin sosyoekonomik farklılıkların olmasıdır. Ülkelerin başkentlerinde yaşayanların aktif internet erişimi varken, daha küçük şehirlerdeki internet erişimi sağlayan ticari işletmelerden katılım sağladığı ve yurtdışında eğitim ile ilgili sitelerden edindikleri bilgi sonucu, ülkelerinde buldukları şartları negatif olarak ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Sosyoekonomik farklılıklar itici faktörler kadar çekici faktörlerinde oluşumunu belirleyici hale gelmektedir (Mavroudi ve Nagel, 2016). Böylelikle katılımcıların, çekici faktörlerle ilgili çevrelerinde daha önce göç etmiş kişilerden, Facebook üzerindeki gruplardan, Whatsapp gruplarından bilgi edinmeye başladıkları gözlemlenmektedir.

Göç Etmeye Çeken Faktörler

Bir yere göç etmeye çeken birçok faktör, göç tüneli içerisindeki bilgi alışverişi ile algılanmaktadır (Lee, 1994). Süregiden ve karşılıklı kısa süreli ve uzun süreli bir akım olan göç hareketliliği her bireyle geriye yönelik bilgi

ve deneyim aktarımına yol açmaktadır (Wall, 2020). Dijitalleşme bu açıdan bölgeler arasındaki duyusal sınırları kısaltan bir aracı olarak tarif edilebilir ve göç etme fikrinin olgunlaşmasında başat role sahip olan bilgi aktarımında günümüzde en çok yararlanılan araçlar olarak görülebilir. Göç alanında birçok çalışma göç çeken ülkelerle ilgili küresel dolaşıma giren bilgiyi incelemekte ve bugün artık bilgi ve iletişim teknolojilerinin göç etmeyi çekici hale getiren, göç etmiş olanların hayatındaki gelişmeyi yansıtmayı sağladığı görülmektedir (Marie ve Clerk, 2013; Smets, 2020).

Kaynak ülke ile göç edilen yer arasında gündelik yaşam akışındaki benzerlikler itici ve çekici faktörler arasında bir denge ve kolaylaştırıcı bir etki yaratabilmektedir (Lee, 1966: 52). Yapılan görüşmelerde bazı katılımcılara kültürel benzerlikler nedeniyle ilk aşamada farkı bir Arap ülkesine göç etmenin çekici geldiği gözlemlenmiştir. Bu tercihte çekici faktörler arasında dini benzerlikler, yemek, eğlenmek gibi pratiklerdeki benzerlikler gelirken, diğer bir Arap ülkesiyle ilgili bilginin aynı dili kullanmak nedeniyle sıklıkla YouTube ve Facebook'ta katılımcıların karşısına çıkmasının da etkili olduğu görülmektedir. "Somali'deyken karşıma hep Mısır ve Sudan'la ilgili videolar çıkardı. Oraya gidenler. Oradaki yaşam. Arapça aradığın için Türkiye'ye pek çıkmıyor" (Somali, Kadın, 25).

Katılımcıların neredeyse tamamının Türkiye öncesinde Mısır, Suriye, Irak ve Sudan gibi bir ülkeye göç ettiği anlaşılmıştır. Bir başka Arap ülkesini tercih etmeye çeken nedenler Arapçanın bu bölgelerde yaygın kullanımı, dini uygulamalardaki benzerlikler, yemek kültüründeki benzerlikler ve gündelik yaşama dair geleneksel benzerlikler olarak gösterilmektedir. "Mısır'ı düşündüren en basit neden Arapça. Müslüman ülke kolay yaşarsın. Arap ülkesi olması kolaylık diye düşünürsün. Siyah olman sorun olmaz dersin" (Sudan, Erkek, 34). Bu çekici faktörler bir yandan katılımcılar tarafından göç deneyimini kolaylaştırıcı faktörler olarak tarif edilirken, aynı zamanda kendilerini dil ve kültürel benzerlikler nedeniyle güvende hissedebilecekleri bir çekicilik yarattığı görülmektedir. Öte yandan, gençler için ilk aşamada bir Avrupa ülkesi yerine bir Arap ülkesi tercih edilmesinin gelişime kısıt getiren bir seçimde olduğu anlaşılmaktadır. "Ben aslında İtalya'yı düşünmüştüm. Oradan bir arkadaşımın yazıştığı Instagram'da. Bir arkadaşımın İstanbul'daydı. Ama Sudan'da akrabalarımız var. Ailem onların yanında güvende olursun, rahat edersin dediği için Sudan'a gitmek zorunda kaldım ve iki yıl orada yaşadım. Bu da kısıtlayıcı yeterince gelişmiş değil imkânlar Sudan'da" (Nijerya, Kadın Öğrenci, 22).

Düzensiz olarak ülkeyi terk eden göçmenler de güvende hissedebilme ihtiyacının daha ön plana çıktığı ve Mısır ya da Irak gibi bir ülkenin Arapça ve gündelik yaşamdaki benzerlikler nedeniyle çekici geldiği anlaşılmaktadır. Bu grup genellikle Avrupa'ya geçmeyi hayal etmekte ve Skype üzerinden Avrupa'daki hemşerileri ile temasa geçmektedir. Düzensiz göç etmek için gerekli koşulların oluşması için göç edilecek ülkedeki bir kişi ile temasa ge-

çilmekte ve sınır geçene kadar internetin kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Mısır, Avrupa'ya geçiş yapabilmek için göçmenlerin göç tercihinde ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca Mısır, Sudan ve Somali'deki katılımcılar tarafından kendi ülkelerine göre daha gelişmiş, daha medeni bir yer olarak tarif edilmektedir. Bazıları gelişmenin ve daha iyi yaşama kavuşmanın yolculuğunu Mısır, Suriye, Türkiye ve Avrupa deneyimleri üzerinden örneklemektedir. "Mısır daha ışıklıdır. Suriye'ye gelirsün daha fazla ışık olur. Daha medenidir. Türkiye'ye gelirsün. Avrupa'ya bir adım kalır. Medenidir, gelişmiştir (Sudan, Erkek, 41). Bazı katılımcıların Mısır'da bir akrabasının veya yakınının yaşadığı anlaşılmaktadır. Irak'a göç etme nedenleri arasında karşılıklı gerçekleştirilen iş alışverişi bulunmaktadır. Bu bölge ile bazı Afrika ülkeleri arasında geliştirilen ikili iş birlikleri katılımcılardan bazılarının Irak'a göç etmesini sağlayan çekici faktörler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Avrupa'ya geçişte yardımcı olan insan kaçakçıları ile bu bölgede daha kolay temas edebilme imkânı olmasının bir göç nedeni oluşturduğu ifade edilmektedir.

Türkiye'ye göç etmeyi düşündüren çekici nedenlerin başında, ülkelerinde çatışma ortamı olan katılımcıların Birleşmiş Milletler merkezine ulaşarak sığınmacı olarak kayıt yaptırabilme imkânı yer almaktadır. Sudan ve Somali'nin bazı bölgelerindeki göçmenlerin Telegram grupları üzerinden Türkiye'de yaşamakta olan göçmenlerle temas kurarak bu konuda bilgi edindikleri, göç etmeleri halinde destek alabilecekleri kişilerle temas kurdukları anlaşılmaktadır. Türkiye'ye giriş yapmayı düşünenlerin Facebook'ta yer alan Sudanlılar Topluluğu, Türkiye'deki Somaliler Topluluğu hesaplarını takip ettikleri ancak iletişimi kapalı Telegram grupları üzerinden gerçekleştirdikleri görülmektedir. "Orada görüyor, birisi onu Telegram'a kabul ediyor sonra beni buluyor. Ankara'ya nasıl giderim. İstanbul'a nasıl gelirim. Nasıl sığınmacı başvurusu yapabilirim. Nasıl iş bulurum. Soruyor oradan" (Somali, Erkek Çalışan, 36). Bölgedeki bireylere Türkiye'ye göç etme konusunda fikir veren bir diğer iletişim ağının Türkiye'deki Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmeyi anlatan YouTube yayınları olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, Arapça aramalarda bu yayınların ilk sıralarda çıktığı ve bazı hesapların Türkiye'ye gelmek için destek alınacak yollara da yönlendirdiği belirtilmektedir. Ayrıca bölgede fenomen olmuş Çorumlu Amir, Konyalı Kara Oğlan gibi çok takipçisi olan YouTube ve Instagram hesaplarının da göçmenler için Türkiye'deki yaşamı çekici hale getiren paylaşımlarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki Sudanlıların Whatsapp durum uygulamasında anılarını ve yaşadığı güzel anları paylaşmasının, Sudan'da yaşayanların ilgisini çektiği, iklimsel özelliklerin, denize yakınlığın ve modern yaşamın göç etmeye çekebildiği belirtilmiştir. 'Durum var Whatsapp'te. Paylaşıyor deniz kenarında, ya da serin havada. Orası çöl. Sıcak var. Temiz değil. Hayat gelişmemiş. Adam orada sadece tarım biliyor. Gerekti ineğini satıyor göç ediyor" (Sudan, Erkek Çalışan, 36).

Türkiye'yi çekici kılan diğer bir faktör ise gençler arasında yaygın olarak tercih edilen Türkçe öğrenme bursu sağlayan diasporalardır. Yurtdışı

Türkler Başkanlığı'nın (YTB) bölgede Türkçe öğrenmeye özendirme için dil bursu ve ikamet imkânı sağladığı ve bu imkânın göç etmeyi gençler açısından çekici hale getirdiği anlaşılmaktadır. Genç katılımcıların tamamının bölgede aktif olan dini eğitim veren derneklerin internet siteleri ve hesaplarından bu imkânlar hakkında bilgi aldığı görülmektedir. YTB'nin dışında Türkiye kökenli bazı dini WhatsApp gruplarının, Takwea gibi Arapça-Türkçe kuran yayını yapan YouTube kanallarının, YouTube üzerinden dini söyleşi gerçekleştiren derneklerinde Türkiye'ye göç etmeyi düşündürmede etkisi olduğu anlaşılmaktadır. "Bu grupların dini söyleşileri Müslümanlığın güzel halini anlatıyor. Daha medeni yaşanmasını gösteriyor. Birçok konuyu öğretiyor. Sen de diyorsun Türkiye'de Müslümanlık daha güzel yaşıyor. Gideyim daha derinine eğitim alayım" (Sudan, Erkek Öğrenci, 31). Sudan ve Somali'de İslam tarihi ile ilgili yayınlanmakta olan televizyon programları, Türk dizilerin de aktarılan yer ve yaşam görüntülerinin de Türkiye'yi fiziki açıdan çekici kılan nedenler arasında ifade edilmektedir. Özellikle Sudanlı katılımcılar Türkiye ile Sudan arasındaki tarihi yakınlığı, Sudan'a Türkler tarafından getirilen dini pratikleri sıklıkla ifade etmekte ve bu nedenlerle Türkiye'de kendilerini geliştirme imkânı yakalayabileceklerine inandıkları için geldiklerini söylemektedirler. Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki ticari iş birliği anlaşmaları da Türkiye'ye göç etmeyi çekici hale getiren faktörler arasında yer almaktadır. Bir Türk ortak yürütülen dış ticaret işletmeleri üzerinden inşaat, tarım ve sanayi alanındaki işletmelere iş gücü sağlayan ağlar oluştuğu gözlemlenmektedir.

Sürece Karşı Engeller

Göç yolculuğunda gidilmek istenen yerin uzaklığı, ülkeye girişle ilgili düzenlemeler, ülkedeki yaşam kuralları ve göçmenlere yaklaşım yolculuk süresince bireylerin karşılaşabildiği engeller arasında yer almaktadır (Swindel ve Ford, 1975). Göç edilen ülkenin göçmenlerle ilgili düzenlemeleri de sürecin kolay veya zor olmasına etki edebilmektedir. Kişi göç ettiği ülkede yeterli sosyal ağa ulaşamıyorsa bu noktada yasal başvuruları gerçekleştirmedi engeller yaşayabilmekte, gecikebilmekte ve hatta sınır dışı edilebilmektedir. Yasal uygulamaların göçmenler açısından çok önemsenen bir diğer yanı çalışma iznidir. Bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, yeteneklerine uygun bir iş bulabilmesinde ve düzensiz göç ile mücadele de bu düzenlemeler hayati role sahiptir. Başka ülkelerdeki yaşamla ilgili edinilen bilginin yanlışlığı veya eksikliği de göç sürecinde bireyin karşı karşıya kalacağı durumların bir engel oluşturmasına yol açabilmekte (Haas, 2009) ve göç edilen ülke ile ilgili negatif bir faktöre dönüşebilmektedir. Bu açıdan Lee (1966), göç edilecek bir yerle ilgili edinilen bilginin yeterliliğinin çok rastlantısal olduğunu ve avantaj / dezavantaj karşılaştırması yapılmış olsa bile her zaman bir belirsizliğin varlığını belirtir.

Göç edilen ülkedeki toplumsal kabul göçmenlerin yeniden bir hayat kurması ve yaşanabilir şartlara kavuşabilmesinde etkin rol oynamaktadır (Özkul vd., 2012). Özellikle, göç edilen ülkenin siyasi ikliminde düzensiz göç

veya göçmen karşıtlığı sıklıkla başvurulan bir siyasi söylem ise toplumsal kabulün oluşmadığı ve bu etki ile göçmenlerin iş, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamakta engellerle karşılaştıkları da görülmektedir. Bu durum bireylerin göç ettikleri ülkede iş bulamama, barınamama gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Bazı ülkelerde göçmenlerin iletişim, eğitim gibi temel haklara erişemedikleri ve toplumsal tepki nedeniyle de yönetimlerden yardım alamadıkları görülmektedir. Örneğin Mısır'da göçmenlerin yaşadıkları mahallelerde internet erişim kalitesinin düşük olması, bazı göçmenlerin darp edildiği anlaşılmaktadır (Murdock ve Elrasam, 2020). Benzer şekilde Türkiye'den önce Mısır'da yaşamını yeniden kurmayı denemiş olan iki Sudanlı katılımcı, Mısır'dan ayrılma nedeni olarak karşılaştıkları nefret söylemini belirtmektedirler. Mısır'da karşılaşılan ötekileştirme nedeniyle barınma ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan, iş imkânı bulamayan ve sağlık hizmetlerinden yararlanamayan göçmenlerin geçimlerini sağlayamadıkları için bu ülkeyi negatif algıladıkları görülmektedir. Bu noktada Mısır'da sosyal medyada yer alan negatif paylaşımların, göçmen karşıtı söylemlerin iş ve kalacak yer bulmada olumsuz tutum yarattığı anlaşılmaktadır. Bazı YouTube ve TikTok hesaplarında takipçisi yüksek olan kişiler tarafından göçmenlere iş verilmemesi konusunda paylaşımlar yapıldığı ve bunun sokakta zaman zaman tartışmalar yaşamalarına yol açabildiği ifade edilmektedir. "Gidince anlıyorsun ki Mısır'da yabancısın. Ona göre yaşayacaksın. İdare edeceksin ve mecburen başka yere geçeceksin. Yabancılar imkânlar çok zor. Hani diğer Sudanlıları bulsan da bakıyorsun onların da durumu iyi değil. İş yok, yer yok" (Sudan, Erkek, 34).

Mısır ile ilgili algılanan bu itici faktörleri Türkiye'de yaşamakta olan göçmenlerin durumu ile kıyaslayarak Mısır'dan Türkiye'ye göç etmeye karar verdikleri gözlemlenmektedir. Bu süreçte Türkiye'deki önce göç etmiş kişilerle WhatsApp veya Skype üzerinden görüştükleri bilgi aldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Mısır'daki öncü göçmenlerin Suriye'de düzensiz göç ticareti yapanlarla da irtibat sağlamada yardımcı oldukları, göçmenlerin Mısır'daki zorlukları bu ağlarla azaltmaya çabaladıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye'ye düzensiz geçiş kaçakçıların göçmenlerin tüm parasını almak için korkutmaları açısından yaşadıkları en büyük zorluk olarak tarif edilmektedir. Bu geçiş hattında düzensiz geçiş yapanların tüm paralarını bu kişilere vermek zorunda kaldıkları, bu noktada bu kişiler tarafından zorlandıkları anlaşılmaktadır. Çalışma izni almak için gerekli koşulları sağlayabilene kadar fark edilmemek için gece saatlerinde düzensiz ve zor işlerde çalışmak zorunda kalmaları, zorlu işler nedeniyle sağlık sorunları yaşamaları Türkiye'de karşılaştıkları engeller olarak tarif edilmektedir.

Türkiye'deki yaşama adaptasyonda dil öğrenimi iş bulma açısından bir engel olarak göçmenlerin karşısında çıkmaktadır. Bazı göçmenler bu noktada Google Translate, Türkçe Arapça öğreten YouTube kanalları gibi kaynaklardan gündelik sorunlarını aşabilecekleri kadar Türkçe öğrenmeye çalışmakta, düzenli kayıt yaptırdıktan sonra KOMERK gibi belediye kurslarına

giderek bu sorunu aşmaya çalışmaktadır. Bazıları ise bu süreçte hayatını idame ettirebilmek için Afgan ve Suriyeli gruplarla yakınlaşmakta ve günü-birlik işlerde geceleri çalışarak yaşamlarını düzene sokmayı hedeflemektedirler.

Türkiye’de göçmenlerin ayrımcılık ile karşılaşmaması, kamu kurumlarının destekleyici tutumu, birçok farklı göçmen grubundan yardım alabilmeleri buradaki yaşamla ilgili pozitif çekici faktörler olarak algılanırken, yenilik geliştirememesi ve ülkelerine, arkalarında bıraktıklarının gelişimine katkı sağlayabilecekleri olanakların olmayışı ise bir kısıt olarak öne çıkmaktadır. Bu açıdan Türkiye’deki ekonomik koşulların görüşmecilere iş bulamama, ilerleyememe gibi engeller hissettirdiği ve Avrupa ülkelerine göç etmeyi düşündüren bir itici faktör olarak öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bu noktada kısıtların, kısıtları çözmeye veya direnç göstermedeki tepkilerin Lee’ (1966) belirttiği gibi bireyselleştigi gözlemlenmektedir.

Bireysel Faktörler

Çekici faktörler bir bireyin arzu ettiği ancak yaşadığı yerde ulaşamadığı imkânları barındıran yerlerle ilgili durumlardır (Triber, 2014). Bu açıdan bakıldığında itici faktörleri algılamada “bireysel algı eşliğini etkileyen ve göç hikâyesini kolaylaştıran veya geciktiren birçok kişisel faktörü” (Lee, 1966: 51) göç sürecine incelerken gözlemlemek mümkündür. Örneğin, katılımcılardan bir Avrupa ülkesine göç etmek amacıyla yola çıkan ve 10 yılı aşkındır Türkiye’de yaşamakta olanların bu açıdan Avrupa geçiş sürecini geciktiren veya başka bir deyişle göç hayalini sekteye uğratan birçok bireysel faktörün oluştuğu görülmektedir. “Bugün yarın olacak, şimdi imkân olacak derken yıllar geçti Türkiye’de. Hani gidemedik Avrupa’ya” (Somali, Erkek Çalışan, 36). Benzer şekilde, Türkiye’ye eğitim amacıyla birkaç yıllığına gelerek dönmeyi planlayan katılımcıların da iş hayatındaki gelişmeler nedeniyle Türkiye’de kalmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. “Buraya ben eğitime geldim. O sırada bir arkadaşla dış ticaret işi kurduk. Sonra dönerim diye evlendim ancak dönmedim. Eşim Sudan’da ben burada kaldık zorluk oldu. Ama bu da bir tecrübe oluyor” (Sudan, Erkek Öğrenci, 31).

Kişisel faktörlerin bazılarının göç yolculuğu boyunca var olduğu görülürken, bazılarının “Yaşam döngüsündeki aşamalarla ve özellikle bir aşamadan diğerine geçişi ifade eden keskin kırılmalarla ilişkili” (Lee, 1966: 52) olduğu görülmektedir. Bazı katılımcıların, Mısır, Suriye gibi göç deneyimlerinde karşılaştıkları zorlukların bir kez daha karar almalarına neden olması, buna direnç göstererek geri dönmek yerine başka bir ülkede şansını denemeye yönelmesi bu durumu düşündürmektedir. Bazı katılımcıların ise Türkiye’ye geldikten sonra uzun süre tarlalarda gece ve kaçak çalıştıktan sonra karşılaştıkları ağlar sayesinde ve yeteneklerini fark ederek düzenli bir işe kavuşmaları yine bu yönde bireysel faktörlerin etkisini öne çıkarmaktadır. “Camide tanıştığım bir Türk bana Türkçen iyi dedi. Dedim ben hep Türkler-

leyim tarlada. Türkçe Arapça çeviri yapabilir misin diye sordu. Yaparım dedim ve bizim o gün hayatımız değişti. Konya Merkez'e taşındık. Hayatımız medenileşti. Hayal ettiğimiz gibi oldu bir anda." (Sudan, Erkek Çalışan, 41).

Lee'ye (1966) göre göç yolculuğunu şekillendiren bireysel faktörlerden biri de kişisel temaslar ve durumla ilgili bilgiye erişimle ilintidir. Bazı göçmenlerin Türkiye'ye gelir gelmez camilerde çalışanlardan yardım istemesi, kısa sürede göçmen toplulukları ile temas imkânı yakalaması süreçlerini kolaylaştırmakta ve 10 gün içerisinde kayıt altına alınmalarını sağlarken, bazı katılımcıların üç ayı aşkın süre boyunca yalnızca gece çalışarak hayatlarını sürdürdükleri ve göçmen toplulukları ile temasta zorlandıkları görülmektedir. Facebook üzerindeki Konya Somalililer Topluluğu ve Sudanlılar Topluluğu gibi gruplara istek göndererek kısa sürede destek alabilen bazı katılımcılar, yeni gelenlerin de ilk günlerini kolaylaştırabilmek için ülke-lerindeki kalabalık gruplarda duyuru yaptıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların İngilizce biliyor olmalarının Türkiye'deki göç ve uyum sürecinde zorluk yaşamamalarını sağladığı anlaşılmaktadır.

Göç teorisi, "Yaşam döngüsünde, göçün sınırlandırılmasında, menşedeki pozitif unsurların ezici bir şekilde önemli olduğu açıkça belli aşamalar vardır ve bu tür bağların feci bir anilikle gevşediği zamanlar" (Lee, 1966: 52) olduğunu ileri sürer. Türkiye'nin vatandaşlık vermemesine karşın bazı Avrupa ülkelerinde göçmenlere vatandaşlık hakkı sağlanıyor oluşu, rasyonel bilgilere dayanmasa dahi uzun süredir Türkiye'de yaşamakta olan ve iş yeri işleten Sudanlı ve Somalili göçmenlere çekici gelmekte, Türkiye'deki bu kısıt artık bir itici faktör olarak algılamaya başladıkları gözlemlenmektedir. Telegram grupları üzerinden Avrupa'daki göçmenlerin yaşam ve iş koşullarını gözlemlemekte olan bu katılımcılar, yine Telegram grupları üzerinden iş bağlantısı kurarak Avrupa'ya geçiş yapmayı planlamaktadırlar.

Bazı bireyler için göç için zorlayıcı nedenler olması gerekirken, diğerleri için çok az provokasyon veya vaat yeterlidir. Bu nedenle göç etme kararı hiçbir zaman tamamen rasyonel değildir ve bazı kişiler için rasyonel bileşen, irrasyonel olandan çok daha azdır (Lee, 1966: 52).

Bazı genç katılımcıların, farklı ülkelerdeki arkadaşlarının sosyal yaşantısından etkilendikleri için Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri ve Hollanda gibi ülkelere göç etmeyi düşündükleri görülmektedir. Buradaki motivasyonlarının ilk göç etme nedeni olan nitelikli eğitimden farklılaştığı ve sosyal yaşam deneyimleme olarak yeni yerlerle ilgili bilgi edinmeye onları çektiği anlaşılmaktadır. Kadın katılımcılar ise erkek katılımcılardan farklı olarak Türkiye'ye geldikten sonra Instagram üzerinden kurdukları arkadaşlıklar sayesinde ülkelere kıyasla daha fazla sosyal yaşama dahil olabilmeyi bir kırılma noktası olarak belirtmektedirler.

Göçmenler arasında İngilizce bilenlerin de bireysel yetenekleri sayesinde teknolojik kolaylıklara kolay adapte olabildikleri, T.C. Göç İdaresi Baş-

kanlığı uygulaması, Evde Hayat Var uygulaması ve bazı STK'ların uygulamalarını takip ederek destek alabildikleri gözlemlenmektedir. Yine Somalili katılımcıların karşılaştıkları zorlukları hoş karşıladıkları ve kendi yaşamlarını düzene soktuktan sonra yeni gelenlere yardım için Somalililer Derneği'nde gönüllü çalışmaya başlayarak zorlukları yeni gelenler için kolaylaştırmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bireysel yaşanan durumlarla ilgili verilen tepkilerin zamanla topluluğun tamamına yayılmasına (Triber, 2014) bir örnek olarak Türkiye'deki Somalililerin yaşadıkları şehirlerde dernekleşmelerine ve Facebook'ta aktif olmalarına karşın Türkiye'de yaşayan Sudanlıların bu konuda benzer şekilde dayanışma toplulukları kurmamış olmaları veya sosyal medyada diğer gruplara göre yeterince aktif olmamaları gösterilebilir.

Özetle, bireysel olarak "pek çok rastgele olay, bir alanın bir kişi üzerindeki etkisini büyük ölçüde azaltabilmekte ve diğer alanların çekiciliğini artırabilmektedir" (Lee, 1966: 53) ve gerek yetenekler gerek bireysel beklentiler gerekse bireysel sınırların göç deneyimini farklılaştırarak seçici hale getirdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, göç kararındaki faktörlerin gerek çıkış gerek varış noktasında bireysel olarak değişkenlik göstermekte, görünürde kısıtlı sayıda kişiyi pozitif ya da negatif etkileyen bu olaylar zamanla bir göç akımına yol açabilmektedir.

Sonuç

Çalışmada göç üzerine yapılmış çalışmalara basit yaklaşımıyla yön veren Göç Teorisi üzerine yapılandırılarak bireysel düzeyde göç hikâyesinde oluşan negatif ve pozitif durumlar ortaya koyularak bu süreçte bilgi ve iletişim teknolojilerinin rolü anlaşılma çalışılmıştır. Bu amaçla İstanbul ve Konya'da farklı Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen ve uzun ya da kısa süredir Türkiye'de yaşamakta olan göçmenlerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu bulgularla göç yönetimi alanına ve iletişim stratejileri geliştirecek politika yapıcılara sahadan verilerle katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bir yer veya bir ülke ile ilgili bireyleri göç etmeye zorlayan faktörler olarak ifade edilen itici faktörlerin, bireysel düzeyde göç etmeye iten nedenler incelendiğinde farklılaşabildiği görülmektedir. Bölgedeki iç çatışmalar, terör v.b. bilindik makro faktörlerin katılımcıların bireysel algısında nötr bir faktör olarak yer aldığı gözlemlenirken, devlet yönetiminin düzensizliğinden kaynaklı olarak bireysel düzeyde itici faktörlerin etkilerinin farklılaştığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Sudan ve Somali'den gelmiş olan katılımcılar devlet yapısını bir olumsuzluk olarak ifade etseler dahi, kendi göç kararlarında iklim koşulları ve toplumsal yaşam pratikleri ile ilgili kültürel durumların negatif algılandığı ve göç kararını almada etkili olduğu görülmektedir. Kurak bölgelerden gelen katılımcılar sıklıkla çöl ortamından uzaklaşmanın daha temiz ve modern bir yaşam olduğunu ifade ederken, gelişmişlik düzeyini ise sosyal hayatın aktifliği ile tarif etmektedirler. Bu katılımcılar arasında iklimden kaynaklı gündelik yaşam koşullarının da göç etmeyi çekici hale getirdiği gözlemlenmektedir.

Çalışmalar, ikinci kuşak bir insan hakkı olarak tarif edilen eğitim şartlarının göç kararını almada etkili olduğunu göstermektedir. Katılımcıların neredeyse tamamının kendi ülkelerindeki eğitim koşullarının yetersizliğini kendilerini göç kararını almaya iten başat bir negatif faktör olarak tarif ettiği görülmektedir. Eğitim bireysel, ailesel ve çevresel gelişimi yakalayabilmek için çok önemli bir koşul olarak algılanmakta, kendi eğitim almayacak katılımcıların dahi ileriki dönemde doğacak çocuklarına daha iyi eğitim şartları sağlamanın göç kararında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca göçmenler tarafından eğitim ve bilimsel bilginin önde olduğu ülkelerdeki yaşam koşulları daha modern daha insani olarak algılanmakta, modern eğitimi benimsemiş olan ülkeler bu algıyla refaha erişebilmek için tercih edilmektedir.

Çoğu katılımcının göç etme kararı ile birlikte yaşadığı kısıtlılıkların, kendilerini öncelikle bir Arap ülkesine göçmeye ittiği görülmektedir. Her ne kadar dijital iletişim teknolojileri üzerinden başka ülkelerdeki yakınlarıyla, arkadaşlarıyla iletişim kurarak bilgi almış olsalar da göç etme kararının yarattığı belirsizliğin beraberinde güvensizlik getirdiği anlaşılmaktadır. Göçmenlerin arasında Arap ülkeleri ile ilgili algıyı veya kısıtları oluşturan durumların farklılaştığı görülmektedir. Bazı katılımcılar akrabalarının başka bir Arap ülkesinde olması nedeniyle, bazıları Arapça konuşuluyor olmasının kendilerini güvende hissettireceğini düşünerek, bazıları kültürel ve dini pratiklerdeki benzerlikler nedeniyle, bazıları ise Avrupa'ya geçmenin Arap ülkelerinden daha kolay olacağı duygumunu aldıkları için öncelikle bir Arap ülkesine göç etmektedirler. Aksine bazı katılımcıların Arap ülkelerini yeterince gelişmemiş olarak bazılarının ise bu ülkelerde eğitim bursu olmadığı için negatif olarak algılamakta olduğu için Türkiye'yi tercih ettikleri gözlemlenmektedir.

Türkiye birçok katılımcı tarafından tarihsel yakınlık nedeniyle medeni yaşam koşullarını ifade etmektedir. Ülkelerine dini pratiklerdeki medeni uygulamaları getirenlerin Türkler olması, dini eğitim veren okullarda İslam Tarihi derslerinde Osmanlı Devleti ile ilgili aktarılan bilgiler, televizyon kanallarında "dedeler" olarak ifade ettikleri kanaat önderlerinin programlarda Türkiye ile ilgili aktardıkları bilgiler ve Birleşmiş Milletler başvurusunun yapılabilmesi açısından Avrupa'ya geçişte kolaylık sağlayabilecek bir ülke olarak yönetsel ve kültürel açıdan çekici unsurlar barındırdığı anlaşılmaktadır.

Göç kararında sosyal ağların, daha önce göç etmiş geri dönmüş veya başka ülkelerde daha iyi yaşam şartları yakalamış göçmenlerin arkadakilerin buldukları şartları negatif olarak algılamasında baskın etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Tüm görüşmeciler göç etmenin gelişmek olduğunu anlatırken, daha önce göç etmiş kişilerin yaşantısına atıf yapmakta, onların sosyal medya üzerinden paylaştıkları anlarda yer verilen şartlara göre buldukları şartları kıyaslamaktadırlar. Whatsapp durumları üzerinden

düzenli olarak paylaşılan güzel anlar ve anılar iklim ve imkânlardan kaynaklı kısıtlılıkların algılanmasında etkili olabilmektedir.

İnternetin yaygın olmadığı dönemlerde göç etmiş olanların cami, dernek gibi dini yapılardan yardım alarak barınma ve iş imkânına kavuştukları görülürken, yakın tarihlerde göç etmiş olan genç göçmenlerin Telegram ve Facebook grupları üzerinden öncü göçmenlerle bağlantı kurarak barınma, iş bulma, resmi başvuruda bulunma, çeviri desteği gibi konularda destek alabildikleri, göç sürecinde çıkan bu engellerin dijital yapılar ve topluluklar sayesinde eskiye kıyasla çok daha kolay aşılabildiği anlaşılmaktadır.

Arap ülkelerinde siyasi ve yapısal nedenlerle farklı Afrika ve Arap ülkelerinden gelenlere karşı toplumsal tepkinin varlığı katılımcılar tarafından negatif itici faktör ve bu göç sürecini engelleyerek dirençlerini kıran bir unsur olarak tarif edilmektedir. Bu açıdan Türkiye'deki toplumsal kabulün Afrikalı göçmenlere karşı yüksek oluşu, kendi tarifleriyle özellikle kırsal bölgelerde diğer göçmen gruplarından toplumun pozitif yönde Afrikalıları ayırıştırması çekici bir unsur olarak öne çıkmakta ve göç yolculuğunu kimisi için Türkiye'ye yöneltmektedir.

Gençlerin gelişim ve göç etmeyi iki yönlü çelişkili bir durum olarak algılamaları birden fazla ülkede göçü deneyimlemelerine ve ulaşmak istedikleri gelişim düzeyine yönelik dijital sosyal bağlar edinmelerine etki etmektedir. Genç katılımcıların çoğunun yenilikçi eğitim koşullarına ulaşmayı ve iş hayatındaki gelişmeyi bir yaşam hedefi olarak tarif etmesinin kendi ülkelerini dijital kaynaklar üzerinden diğer ülkelerle kıyaslamasının kendi ülkeleri için bir negatif algıya yol açtığı gözlemlenirken, bireysel gelişim açısından pozitif yönde ve bazı durumlarda irrasyonel alınan kararlarla motive edici olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan gençlerin dijital deneyimlerinin Türkiye'ye geldikten sonra çeşitlendiği ve düşündükleri gibi gelişim sağlayıcı bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmenler için iklim, yönetim, eğitim ve sosyal yaşam koşullarının buldukları ülke için negatif itici faktörleri oluşturduğu gözlemlenirken, bazı Arap ülkeleri, Türkiye ve Avrupa ülkelerinin bu yönden gelişmişliğinin göç etme kararını almada ve göç sürecini deneyimlemede pozitif çekici unsurları yarattığı anlaşılmaktadır. Bu süreç içerisinde daha önce göç etmiş olanların aktarımı kadar dijitalleşme ve küreselleşmenin baskın etkisi olduğu, göç etmiş olan kişilerin dijital aktarımlarının, paylaşımlardaki sembollerin özellikle modern yaşama özlem duyanları göç etmeye motive eden bilgi kaynakları olduğu görülmektedir. Türkiye'deki yaşamlarından çoğu katılımcının resmi süreçlerde öncü göçmenlerden Facebook, Telegram gibi dijital gruplar üzerinden destek aldığı, farklı göçmen grupları arasında benzer şekilde dayanışma kültürünün gelişmiş olduğu gözlemlenmiştir. İtici ve çekici faktörler her katılımcının göç hikâyesinde farklı algılanırken bu faktörlerin zamanla bir göç akımı yarattığı ve arkadan gelenleri de destekler nitelikte dijitalleştiği anlaşılmaktadır.

Göçmenlerin Türkiye'deki topluma uyum konusunda engelle karşılaşmayışının çekici bir faktör olarak öne çıkmasına karşın, Türkiye'de artmakta olan göçmen nüfusu ve ekonomik zorlukların bazı göçmen grupları için önümüzdeki dönemde göçmenler için bir engele dönüşebileceği ve Avrupa ülkelerine geçiş için talebin artabileceği, benzer şekilde Türkiye'deki eğitim sisteminin ve diasporaların çalışmalarının da Türkiye'yi bölgede göç etmeyi düşünenlere çekici hale getireceği ön görülmektedir. Dolayısıyla bu tarz oluşumlarla iletişim geliştirmek ve dijital iletişim alanlarına yönelik iletişim stratejileri geliştirmek, göç ve beraberindeki iletişimsel olguları anlamak ve iyi ilkelerle yönetimi çalışmalarına katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adams, A. - Cox, A. L. (2008). Questionnaires, in-depth interviews and focus groups. *Research Methods for Human Computer Interaction*. (P. Cairns- A. Cox), 17-24, UK: Cambridge University Press.
- Akıncı, B. vd. (2015). Uyum süreci üzerinde bir değerlendirme göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(58), 58-83.
- Barrero, R.Z. - Yalaz, E. (2018). *Qualitative research in European migration studies*. Switzerland: Springer Nature.
- Baysan, Ç. (2018). Arap baharı sonrası Türkiye'ye yerleşen göçmenlerin kariyer değişimleri. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Creswell, J. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Czarniawaska, B. (2004). *Narratives in social science research*. London: Sage
- Crudge, S.E. - Johnson, F.C. (2007). Using the repertory grid and laddering technique to determine the user's evaluative model of search engines, *Journal of Documentation*, 63 (2), 259-280.
- Faist, T. - Özveren (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Figgou, L. - Pavlopoulos, V. (2015). Social psychology: research methods. *International encyclopedia of the Social & behavioral Sciences*, 22, 14405-14409.
- Haas, H. D. (2006). *Engaging diasporas how governments and development agencies can support diaspora involvement in the development of origin countries*. Oxford: Oxfam Novib.
- Hinkle, D. (1965). *The change of personal constructs from the viewpoint of theory of construct application*. Ohio: Ohio State University PhD Thesis.
- Kjeoy, I. J. W. (2013). *Dreaming of Europe: Migrant networks and migration aspirations in four areas of Senegal*. Oslo: Institute of Sociology of University of Oslo Master's Thesis.
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3, 47-57
- Lee, E. (1970). Migration in relation to education, intellect and social structure. *Population Index*, 36(4), 437-444.
- Lee, E. (1980). Migration of the aged. *Research on Aging*, 2(2), 131-135.

- Losifides, T. (2016). *Qualitative methods in migration studies*. London: Routledge.
- Marie, H. - Clerck, L.D. (2013). Sub-Saharan African migrants in Turkey: A case study on Senegalese migrants in İstanbul. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(1), 39-58.
- Mavroudi, E. - Nagel, C. (2016). *Global migration: Patterns, processes, and politics*. London: Routledge.
- Memişoğlu, F. - Yiğit, C. (2019). Uluslararası göç ve kalkınma: teori ve güncel meseleler. *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 39- 62.
- Rani, S. (2018). Analysing Lee's hypotheses of migration in the context of Malabar migration: A case study of Taliparamba block, Kannur District. *International Journal of Research in Geography*, 4(1), 1-8.
- Salkind, N. J. (2017). *Exploring research*, India: Pearson.
- Scanlan, C. (2020). Preparing for the unanticipated: Challenges in conducting semi-structured, in-depth interviews. *SAGE Research Methods Cases*. London: Sage Publicaiton.
- Swindel, K. - Ford, R.G. (1975). Places, migrants and organization: Some observation on population mobility. *Human Geography*, 57(1), 68-76.
- Şaul, M. (2014). A different Kargo: Sub-Saharan migrants in İstanbul and African Commerce Authors. *Urban Antropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development*, 43(1), 143-203.
- Şimşek, D. (2019). İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerin ulusötesi sosyal alanlarının entegrasyon süreçlerine etkisi, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 14(52), 216-235.
- Özkul, D., vd. (2012). Irregular migration: Causes, patterns and strategies. *Global Migration Issues*, 1(1), 117-153.
- Wall, M. (2020). Information precarity içinde Kevin Smets, Koen Leurs, Myria Georgiou, *The Sage Handbook of Media and Migration*, (ed.: Saskia Witteborn - Radhika Gajjala), 85-90, Londra: Sage Publishing.
- Yang, P. Q. (2010). A theory of Asian immigration to the United States. *Journal of Asian American Studies*, 13(1), 1-34.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz E. A. - Özer Y. E. (2022). İtme çekme kuramı bağlamında Türkiye'deki Suriyelilere yönelik bir alan araştırması: Aydın ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 282-295.
- Yüksel, İ. Ş. (2020). Empowering experiences of digitally mediated flows of information for connected migrants on the move. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1838-1855.

Elektronik Kaynaklar

- Murdock, H. - Elrasam, H. (2020). Ethiopian refugees in Egypt: If Egyptians go thirsty, we will go thirsty. *Voice of America* (August 06, 2020). https://www.voanews.com/a/africa_ethiopian-refugees-egypt-if-egyptians-go-thirsty-we-will-go-thirsty/6194026.html (Erişim: 29. 04. 2022)

Thet, K. (2014). Pull and push factors of migration: A case study in the urban area of Monywa Township, Myanmar. <https://www.worldofstatistics.org/files/2014/03/Pull-and-Push-Factors-of-Migration-Thet.pdf> (Erişim: 18.04.2022)

Thurston, A. (2018). Nigeria: Jihadist groups, migration and the underlying causes, (Oasis Center, 2018), <https://www.oasiscenter.eu/en/nigeria-boko-haram-jihadist-group-causes-migration> (Erişim: 29.04.2022)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etięi Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*